

Falska nyheter och trollfabriker – är det framtidens huvudvärk?

”I USA anser hälften av alla republikanska väljare att universiteten skadar demokratin, och 90 procent att media gör det”. Det berättar professor Christian Christensen (Stockholms Universitet) under Stiftelsen Tryggare Sveriges debattkväll om falska nyheter och trollfabriker.

Det är den 1 oktober och Stiftelsen Tryggare Sverige anordnar en debattkväll om falska nyheter och trollfabriker. Panelen utgörs av professor Christian Christensen (Stockholms Universitet), mediesociolog Jonas Andersson Schwartz (Södertörns Högskola), redaktör Hugo Ewald (Faktiskt., DN), kriminalreporter Stefan Lisinski (DN) samt riksdagsledamöterna Paula Bieler (SD) och Nooshi Dadgostar (V). Den består därmed av skilda kompetenser vilket även blir tydligt under kvällens breda diskussioner.

En gemensam nämnare är att samtliga paneldeltagare problematiserar själva begreppet falska nyheter. Christensen menar att begreppet är för brett och att det frångått den ursprungliga betydelsen, som snarare fört tankarna mot ren propaganda. Idag används det istället frekvent för att svärta ned meningsmotståndare, vars budskap inte stämmer överens med de egna värderingarna eller åsikterna. Christensen vill därför hellre använda begreppet desinformation, eftersom det tydliggör uppsåtet. Han menar att ett för stort fokus på falska nyheter utgör hinder för nyanserade debatter och att begreppet därför blir farligt.

Andersson Schwartz redogör för en historisk utveckling där falska nyheter på 1700-talet var mer regel än undantag. Han beskriver hur det under årens lopp vuxit fram en professionalisering av medierna, vars kontrollfunktioner emellertid mer eller mindre raserats genom de sociala mediernas intåg.

”Nu finns inte längre samma hinder för skrupelfria aktörer, utan sociala medier används som en jättelik megafon”, säger Andersson Schwartz.

Både Christiansen och Andersson Schwartz problematiserar den skiljelinje som ofta dras mellan sociala medier och etablerade medier. De menar att det skapar problem i och med att det medför endimensionella diskussioner kring media. Liknande paralleller dras av Ewald, som beskriver hur nyhetsrapporteringen i de etablerade medierna förändrats beroende på vad som dominerar de sociala medierna. Fortsättningsvis menar Ewald att trollfabriker framförallt påverkar de etablerade medierna, snarare än allmänheten. Det finns därmed ett behov av att relationen mellan olika medieplattformar synliggörs, och framförallt hur de påverkar och understödjer varandra.

Den gångna valrörelsen beskrivs av Ewald som relativt trevlig, att politiker sällan ljugit samt att det tvärtemot mångas farhågor inte har bedrivits några stora internationella påverkanskampanjer. Vad gäller ansvar lyfter han fokus från individen till det mediala ansvaret. Han menar att det finns ett stort behov av att tidningar sätter som praxis att alltid källhänvisa och länka källor. Genom tydliga källhänvisningar får läsaren en möjlighet att själv bedöma trovärdigheten i en nyhet.

”Vissa falska nyheter blir väldigt stora, exempelvis den om att Sverige-demokraterna skulle ha röstat mot samtyckeslagen. Då kan det sätta sig i folkminnet och påverka den allmänna opinionen”, säger Ewald.

Under debattkvällen förs också resonemang kring vad som är sant och falskt, och om vem som har rätt att bestämma sanningen. Utifrån det grundvalet avråder Bieler från tankegångar kring lagstiftning mot falska nyheter. Hon menar att det kan rendera i ett auktoritärt samhälle, där vissa uttalade experter får rätten till sanningen.

”Det finns ingen enskild enhetlig sanning. Till och med inom matematiken är det fastställt att det alltid kommer uppstå motsättningar förr eller senare. Därför kommer allt alltid vara subjektivt och dessutom förmedlat av en människa. Den komplexa verkligheten ställer krav på oss alla att bli bättre på att kontakta förstahands-källan”, säger Bieler.

Dadgostar menar att ökade klassklyftor skapat en grogrund för falska nyheter och den ökande skepticism mot etablissemang som finns i samhället idag. Hon efterfrågar en bättre journalistik med djuplodande granskningar. Hon vill exempelvis se reportage som lyfter verklighetsbeskrivningar från olika platser i Sverige, snarare än tröttsamma debatter om att någon tyckt något.

”Kostsamma utredningar har försvunnit för att ge plats åt krönikor etc. Jag ser inte längre någon skillnad på aktuellt och opinion live. Nu handlar allt om att tycka något på ett vasst sätt”, säger Dadgostar.

Hon lyfter betydelsen av att människor måste kunna känna igen sig i medierna. Även Christensen påtalar problemet, och relaterar det till att många lokaltidningar stänger ned. Han menar att en bristande lokaljournalistik i slutändan påverkar journalistiken på riksnivå genom att debatten faller, eftersom det försvårar för människor att koppla det som syns på TV till det som sker på gatan.

I början av debattkvällen frågar moderator Magnus Lindgren (Stiftelsen Tryggare Sverige) hur rädda vi egentligen ska vara för falska nyheter och trollfabriker. Den slutsats som debattkvällen mynnar ut i är att det kanske snarare är läget inom media generellt som behöver ses över, samt att det finns ett behov av ett öppnare samhälle med mer transparenta samhällssektorer.